

FITXA IDENTIFICATIVA**Dades de l'Assignatura**

Codi	41011
Nom	Cultura visual contemporània
Cicle	Màster
Crèdits ECTS	12.0
Curs acadèmic	2021 - 2022

Titulació/titulacions

Titulació	Centre	Curs	Període
2014 - M.U. Història de l'Art i Cultura Visual 09-V.1	Facultat de Geografia i Història	1	Primer quadrimestre
3130 - Història de l'Art	Escola de Doctorat	0	Anual

Matèries

Titulació	Matèria	Caràcter
2014 - M.U. Història de l'Art i Cultura Visual 09-V.1	2 - Cultura visual contemporània	Optativa
3130 - Història de l'Art	1 - Complementos de Formació	Optativa

Coordinació

Nom	Departament
GIL SALINAS, RAFAEL	230 - Història de l'Art

RESUM

Els continguts del mòdul aspiren a oferir als estudiants un alt nivell d'especialització en l'art contemporani, partint no ja de l'estudi cronològic de les seues principals manifestacions, sinó de establiment de les vies d'interpretació més operatives per a enfrontar-se a la comprensió de les estructures culturals que conformen la nostra cultura visual contemporània.

El mòdul està impregnat d'una intencionalitat doble: d'un costat, les anàlisis des de noves perspectives teòriques, especialment les que es consideren més representatives per a la comprensió de les nostres formes de visualitat i de la nostra forma històrica de relacionar-nos amb les imatges i de percebre els nostres entorns experiencials determinats per elles. D'un altre costat, el mòdul està encaminat a incitar els estudiants a què esbossen i desenvolupen les seues pròpies estratègies de investigació i que apliquen aquestes propostes analítiques a formes concretes de gestió de l'univers imaginari contemporani en els espais culturals i artístics de l'actualitat.

Les activitats complementàries (hora setmanal O, 15h. en total) es realitzaran de forma no presencial. La planificació de la docència s'especificarà a principi de curs.

CONEIXEMENTS PREVIS

Relació amb altres assignatures de la mateixa titulació

No heu especificat les restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

Altres tipus de requisits

No es requereixen coneixements previs

COMPETÈNCIES

2014 - M.U. Història de l'Art i Cultura Visual 09-V.1

- Coneixement de l'entorn sociocultural i professional que estímul una investigació compromesa amb el benestar comunitari sostenible, especialment en tot el que es refereix a la protecció, el coneixement i el gaudi social del patrimoni historicoartístic i de la creativitat contemporània.
- Capacitat per comprendre, descriure i interpretar els ingredients de la cultura visual contemporània i la seua relació amb la societat sorgida de la revolució industrial.
- Capacitat per comprendre, descriure i interpretar l'arquitectura i l'urbanisme contemporanis amb els instruments conceptuals de la història de l'art i d'altres disciplines com ara l'estètica, l'antropologia, la literatura o la sociologia.
- Capacitat per comprendre, descriure i interpretar la influència del disseny gràfic i industrial en l'evolució i en les tendències de les arts contemporànies i en la vida quotidiana.
- Coneixement crític del paper de les avantguardes històriques en les arts figuratives i en la cultura audiovisual, així com en la gènesi de les imatges dominants en el món contemporani.
- Coneixement crític de les últimes tendències de l'art (art corporal, performance, videoart ciberart) i de les seues connexions amb altres activitats limítrofes com ara el teatre, el cinema o la publicitat.
- Capacitat per comprendre, descriure i interpretar les relacions entre les actuals tendències de les arts i els últims corrents de la crítica i la historiografia artística (crítica de gènere, estudis visuals, estudis multiculturals).
- Capacitat per analitzar els principals elements musicals (melodia, arranjaments i interpretació) en la banda sonora original d'una creació audiovisual.
- Capacitat per analitzar la funció de la música preexistent (música de concert, jazz, rock) en la banda sonora d'una creació audiovisual.
- Coneixement del funcionament dels mercats i de les institucions relacionades amb l'art contemporani.

- Capacitat per comprendre, descriure i interpretar les arts plàstiques contemporànies amb els instruments conceptuals de la història de l'art i d'altres disciplines com ara l'estètica, l'antropologia, la literatura o la sociologia.

RESULTATS DE L'APRENTATGE

- Saber aplicar els coneixements adquirits i ser capaços de resoldre problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seua àrea d'estudi
- Ser capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular juís a partir d'una informació que, sent incompleta o limitada, incloga reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels coneixements i juís, des d'una perspectiva de gènere.
- Saber comunicar les seues conclusions i els coneixements i raons últimes que les sustenten públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clara i sense ambigüitats.
- Tindre capacitat per a presentar oralment i per escrit els resultats de la investigació o projectes de gestió en qualsevol camp artístic, per mitjà d'un discurs elaborat i coherent, adaptat als seus potencials destinataris.
- Coneixement de les bones pràctiques en la investigació científica i l'aplicació responsable dels seus resultats, assumint els valors democràtics, la diversitat i igualtat humana i la multiculturalitat
- Assimilació dels procediments heurístics i metodològics de construcció del saber historicoartístic i de la seua actualització constant
- Posseir una comprensió pràctica de les connexions entre les últimes perspectives metodològiques o teòriques sobre creació artística i les formes i canals a través dels quals es desenvolupa i difon la cultura visual contemporània.
- Conèixer les noves línies i camps de desenvolupament de la Història de l'art, així com de les seues aportacions més interessants, front als complexos fenòmens de la representació visual en les societats de masses.

DESCRIPCIÓ DE CONTINGUTS

1. L'ART AL SEGLE XIX: LA PINTURA VALENCIANA ENTRE LA TRADICIÓ I LA MODERNITAT

Es centrarà en l'anàlisi de les noves tendències historiogràfiques en l'estudi de l'art en el període comprès entre les llums de la il·lustració, les ombres del romanticisme i l'impuls de la modernitat en la construcció de la cultura i el pensament contemporani al segle XIX. A partir d'aquest punt, les qüestions a tractar es centren en trencar amb la visió estereotipada que atorga, tradicionalment, l'arribada de la modernitat i de la contemporaneïtat a les avantguardes i que consideraria el segle XIX com a un moment anacrònic culturalment, ja no tradicional però encara no modern. Per això, la visió pretén entendre la cultura visual del XIX associada al temps de les transformacions que postulés Rosembaum. En això l'anàlisi dels canvis culturals i artístics que van presidir la crisi de l'Antic Règim i l'inici de la

modernitat a través del pensament il·lustrat, primer, les revolucions i la irrupció del liberalisme, després, suposa el punt de partida. Des d'un punt d'anàlisi de la temporalitat caldria distingir la importància que en aquest període crucial té la idea de la configuració i de la crisi del subjecte modern: la cultura de la subjectivitat moderna, del subjecte burgès. Pel que fa a la pintura, es prestarà especial atenció a la pintura de paisatge, el retrat, la pintura d'història, els temes literaris, la crítica artística i les revistes culturals, la pintura costumista, l'orientalisme, el romanticisme, la pintura social i el realisme, el modernisme, la pintura simbolista, el món de les acadèmies i de les exposicions, i la vida artística als diferents centres, els artistes espanyols, especialment els valencians, a París i Roma, viatgers, gustos, imaginaris i el col·leccionisme. Finalment, els nous plantejaments de la New Art History seran aplicats sota la mirada de la perspectiva de la cultura visual i la perspectiva de gènere. que suposa la incorporació de nous plantejaments metodològics.

2. ART, IDENTITAT I GÈNERE

Bloc I

1. La identitat com a projecte

- a. Identitat
- b. Identitat sòlida-identitat líquida

Identitats migrants

Nomenar el gènere

c. La identitat autoral

Imaginació i diferència, individualisme

Reconeixement

Espectacularització de la vida

La fusió Art-Vida

d. Idèntic-Diferent

e. L'era de la Post-identitat

Selfiar

Amateur-artista

Frankenstein

2. La imatge d'un mateix

La mirada especular

Una càmera pròpia

3. El cos en disputa

El gir performatiu

Your body is a battleground

Cos privat-polític-públic

4. Desaparèixer de si

La projecció en l'objecte

Bloc II

1. Masculin / feminin

- a. Del sexe al gènere
- b. Construcció de gènere

En l'ordre material. Rosa i blau educar en la diferència.

En l'ordre relacional. La dona i la hipersexualització

En l'ordre simbòlic. Comportaments i normes

c. Natura / Cultura

d. El model androcèntric

Eco-feminisme

Escotofilia. La mirada i la imatge de l'altre

Heterotopies

e. Identitats subversives / identitats dissidents

Dissidències de masculinitat i feminitat

El androgin asexual / El tercer sexe

Queer

2. Feminisme

a. Feminisme en la societat neoliberal. La falsedat de la lliure elecció

b. Les onades del feminisme

c. Orígens del feminisme

d. Existencialisme. Feminisme de la igualtat

El segon sexe

La mística de la feminitat

e. Essencialisme 70. Feminisme de la diferència

The patern and decoration moovement (P & D)

f. Feminisme post-estructuralista 90. Feminismo performàtic

g. Tècniques

h. Història de l'art i crítica feminista

3. Multiculturalisme i Postcolonialisme

a. El discurs colonial

Blanquitud

La construcció del salvatge

b. Art als marges

c. Negritud

d. Criollització

- e. Llatinoamèrica
- Art naïf
- Formalismes i conceptualismes
- f. Art polític- Artivisme

3. TECNOLOGIA I ESTRATÈGIES DE REPRESENTACIÓ EN EL CINE FANTÀSTIC

El Fantàstic com a categoria estètica o com a gènere artístic constituïx un fenomen cultural ric, variat i complex. La Mitologia, principal font del Fantàstic, s'erigix a més com la font temàtica principal en la història de l'art, i l'art, al seu torn, ha sigut el vehicle fonamental de transmissió i supervivència del mite. L'impacte social que el Fantàstic com a categoria estètica aplicada té sobre la població mundial, i la importància comercial derivada dels guanys generats per la venda de productes respecte d'això, justifiquen l'estudi, dels principis, mecanismes i estratègies que els cineastes i creadors audiovisuals utilitzen per a materialitzar en la seua obra el dit concepte

4. ANÀLISI I GESTIÓ DE L'ART ACTUAL

En l'actualitat conflueixen en l'escena artística dos perfils clarament diferenciats: el del sector professionalitzat i el dels artistes emergents. Cada un d'ells atén a realitats ben diferenciades, amb necessitats i particularitats pròpies. Per tant, perquè en prengueu coneixement és necessari afrontar la seua anàlisi i crítica, així com el paper que desenrotllen els distints estaments i institucions. Així mateix, la gestió, les polítiques culturals i artístiques, la programació, el comissariat, la realització d'exposicions, la tècniques de museologia, conservació i restauració o la didàctica de l'art, són elements fonamentals per al progrés de la creació i la producció artística.

Anàlisi i gestió de l'Art Actual compta com a principal objectiu l'estudi de tots els components que formen part de la creació artística actual, en una clara orientació a la pràctica professional. En este sentit, és necessari reconèixer quina és la situació actual de l'art contemporani, les galeries, el mercat de l'art, la globalització de l'art o la utilització de nous mitjans d'expressió. Així com el coneixement de la museologia i la museografia, els drets d'autor o la conservació preventiva.

I.- Gestió de l'art contemporani
Comissariat i colleccionisme de l'art actual.
Galeries i mercat de l'art.
L'art com a inversió.
Museografia i gestió d'exposicions.
Conservació i restauració.

II.- Anàlisi de l'Art Actual
Art i espai públic.
Art i globalització.
El nou paper de l'artista i de l'art.
Els crítics d'art i les seues diverses funcions.

VOLUM DE TREBALL

ACTIVITAT	Hores	% Presencial
Classes de teoria	76,50	100
Seminaris	9,00	100
Tutories reglades	4,50	100
Assistència a esdeveniments i activitats externes	30,00	0
Elaboració de treballs individuals	50,00	0
Estudi i treball autònom	50,00	0
Lectures de material complementari	40,00	0
Preparació d'activitats d'avaluació	30,00	0
Resolució de casos pràctics	10,00	0
TOTAL	300,00	

METODOLOGIA DOCENT

El desenvolupament de l'assignatura s'estructura basant-se en els punts següents:

- Classes presencials: Són lliçons teórico-pràctiques impartides pel professor, a través de mitjans audiovisuals, en les que s'exposen els aspectes essencials de la matèria, sistematitzant la bibliografia.
- Assistència a exposicions, visites guiades o conferències de professorat especialitzat.
- Assistència a tutories. Els estudiants podran assistir a les hores d'atenció que el professor tinga establides, per a realitzar consultes sobre qualsevol tema o aspecte relacionat amb l'assignatura.
- Per a facilitar este treball autònom de l'estudiant i la comunicació constant amb els professors, els cursos de postgrau en la Universitat de València estan integrats en la plataforma d'ensenyament a distància denominada "Aula virtual", que constituïx un recurs de primer orde per a la formació dels estudiants, complementari de les classes teòriques o pràctiques, els seminaris i la resta d'activitats complementàries. A través d'aquesta, docents i estudiants poden mantindre una comunicació permanent, programar activitats acadèmiques i disposar de materials, documents i qualsevol classe d'informació referida als respectius cursos, així com revisar i qualificar les tasques formatives dels estudiants.

Les activitats complementàries no presencials podran ser síncrones (videoconferència) o asíncrones.

Les tutories es faran de forma no presencial (a través del correu corporatiu de la UV) o de forma presencial prèvia cita concertada amb el professor.

En el cas que la situació sanitària canvie i no siga possible cap accés a les instal·lacions de la Universitat, la docència i tutories es desenvoluparan en la seua totalitat de forma no presencial. En eixe cas, les adaptacions corresponents seran comunicades a l'estudiantat a través de l'Aula Virtual.

AVALUACIÓ

Les competències a adquirir seran avaluades per blocs, corresponent amb cada una de les quatre assignatures impartides en este mòdul, per raó del 20% del total del mòdul.

Un quint bloc correspondrà a un treball d'investigació vàlid per al conjunt del mòdul dirigit per un dels professors del mòdul i avaluat per este, per raó del 20% del total del mòdul. Per a poder realitzar aquesta nota mitjana, és necessari traure un 4, com a mínim, en cadascun dels apartats.

Serà fonamental com a instrument bàsic d'avaluació, l'assistència a totes les classes i la participació activa en aquestes.

Com a mitjà per a l'avaluació i per a la comunicació dels resultats, s'establix la plataforma Aula Virtual.

Atenent al biaix de cada assignatura es podran tindre en compte els següents sistemes d'avaluació, aïlladament o combinant-los:

I. Treball individual i/o en grup, així com la possibilitat de presentar i defensar projectes d'investigació personals (40%-50%). En este apartat s'avaluen:

Adquisició d'una metodologia científica pròpia de la Història de l'art i la seua adaptació a les

Problemàtiques pròpies de l'art contemporani per mitjà de les fonts documentals, literàries, visuals i audiovisuals.

- Domini de les línies conceptuals proposades en les distintes matèries.
- Presentació de discursos argumentats, ordenats i coherents.

Capacitat de produir hipòtesis interpretatives i d'elaborar, en coherència amb elles, anàlisi i propostes d'interpretació de les obres d'art.

- Destresa en l'aplicació pràctica de les exigències formals d'un treball científic.

II. Seminaris, controls, memòries o recensions crítiques de lectures, material audiovisual i de la bibliografia recomanada; així com memòries d'activitats pràctiques de contacte directe amb els fets artístics contemporanis, i dels seus efectes sobre la formació dels nostres imaginaris, sobre l'activitat expositiva i de promoció artística o sobre el patrimoni i les manifestacions desenvolupades basant-se en els llenguatges específics de les societats industrials (30%-40%). Com a criteris d'avaluació figuren:

Adquisició de coneixements teoricopràctics sobre els canals i les formes de difusió de la creació contemporània.

- Comprensió de la bibliografia general i específica de l'assignatura.

Capacitat d'interactuar amb assagistes i creadors actuals per a establir una comunicació productiva que mantinga i incrementa la presència i influència dels historiadors de l'art en els contextos creatius actuals.

- Adquisició d'un esperit analític i crític de la bibliografia i les fonts utilitzades per la Història de l'art.

III. Portafolis (20%-30%. Recopilació dels treballs de l'estudiant al llarg del curs que permet implicar-lo en el procés d'aprenentatge i l'avaluació contínua de:

- Coneixements aplicats a la solució de problemes.

- Capacitat per a localitzar informació i per a plantejar i resoldre problemes en entorns nous.

- Habilitats en progrés al llarg del curs.

- Motivació de l'estudiant i capacitat de superació dels seus èxits.

El sistema general de qualificacions seguirà la normativa de la Universitat de València aprovada pel Consell de Govern del dia 27 de gener del 2004, en compliment dels RR.DD. 1044/2003 i 1125/2003.

REFERÈNCIES

Bàsiques

- I.- ARTE EN EL SIGLO XIX: LA PINTURA VALENCIANA ENTRE LA TRADICIÓN Y LA MODERNIDAD
- ALVAREZ JUNCO, J., (2001), Mater Dolorosa. La idea de España en el siglo XIX, Madrid, Taurus.
- BORNAY, E. (1990), Las hijas de Lilith, Cátedra, Madrid, y Mujeres de la Biblia en la pintura del Barroco. Imágenes de la ambigüedad, Cátedra, Madrid
- MÍNGUEZ, Víctor; CHUST, Manuel (2003), La construcción del héroe en España y México (1789-1847), 2003.
- DIEGO, E. de (1987), La mujer y la pintura en España del siglo XIX. Mujeres pintoras en Madrid: 1868-1910. Madrid, Universidad Complutense de Madrid;
- DIEGO, E. de (2009), La mujer y la pintura del S. XIX español. Cuatrocientas olvidadas y alguna más. Madrid, Cátedra.
- DIEZ, J.L. (1992), La pintura de historia del siglo XIX en España. Madrid, Museo del Prado.
- DÍEZ, J.L. (2010), La pintura isabelina. Arte y política, Madrid, Real Academia de la Historia.
- GIL, R.; JEREZ, F., LÓPEZ, M.J., ALBA, E., FERRER, M. (2017). Memoria de la modernidad. Valencia, Diputación de Valencia.
- GIL SALINAS, R.; ALBA, E. (2009), Antigüedad y modernidad en Valencia: Configuración y ornato de la ciudad, en La ciudad de Valencia: historia, geografía y arte de la ciudad de Valencia, Valencia, Universitat de València, pp. 373-380.
- El conflicto del espíritu decimonónico: El paisaje comprometido, el retrato, el costumbrismo y el anhelado pasado, en La ciudad de Valencia: historia, geografía y arte de la ciudad de Valencia, Valencia, Universitat de València, pp. 380-386.

- GRACIA BENEYTO, C. (1986). El tribunal de las Aguas. Ferrándiz ante la Modernidad. Valencia: Institutio Alfons el Magnanim-IVEI.
- GRACIA BENEYTO, C.(1987^a). Las pensiones de escultura y grabado de la Diputación de Valencia. Valencia: Edicions Alfons el Magnanim.
- GRACIA BENEYTO, C.(1987 b.) Las pensiones de pintura de la Diputación de Valencia. Valencia: Institutio Alfons el Magnanim.
- GRACIA BENEYTO, C. (com.). (1991). Mirando una época. La pintura en la Diputación de Valencia de 1860 a 1936. (Exposición celebrada en Valencia, Palau Scala, de abril a junio de 1991). Valencia: Diputacion de Valencia.
- HENARES CUELLAR, I. (2008), La crítica de arte en España, (1830-1936), Universidad de Granada.
- HUNT, L. (1986), Politics, Culture & Class in the French Revolution, Londres, University of California Press.
- HUNT, L. (1991), Eroticism and the Body Politic, John Hopkins University Press, Baltimore.
- ILÁN, M.; LOMBA, C. (2014), Pintoras en España 1859-1926. De María Luisa de la Riva a Maruja Mayo, Zaragoza.
- JONES, A., (ed.), (2010), The feminism and the visual culture reader, Routledge, Londres
- LA PARRA, E., (coord.), (2011), La imagen del poder. Reyes y regentes en la España del siglo XIX, Síntesis, Madrid
- LORENTE, J.P. (2001), «La vuelta a la Cultural History en los estudios sobre el arte en los inicios de la edad contemporánea», Artigrama, 16, pp. 479-496.
- MAYAYO, P. (2003), Historias de mujeres, historias del arte, Cátedra, Madrid
- MOLINA, A. (2013), Mujeres y hombres en la España Ilustrada, Cátedra.
- PEDRAZA, P. (1983), La Bella, enigma y pesadilla (Esfinge, Medusa, Pantera), Almudín, Valencia.
- PÉREZ VEJO, T. (2015). España imaginada. Historia de la invención de una nación. Barcelona, Galaxia Gutenberg.
- PÉREZ ROJAS, J., (1998), Javier Pérez Rojas titulada Tipos y paisajes. Valencia.
- REYERO, C. (1987), La pintura de historia en España. Esplendor de un género en el siglo XIX, Madrid, Cátedra.
- REYERO, C. (2010). Alegoría, nación y libertad. El Olimpo constitucional de 1812, Madrid, siglo XXI. y Monarquía y Romanticismo.
- REYERO, C. (2015). El hechizo de la imagen regia 1829-1873 (2015), Madrid, Siglo XXI.
- REYERO, C.; FREIXA, M. (1995). Pintura y escultura en España, 1800-1910, 1995.
- TORRES, B. (dir.) (2001), Amor y muerte en el Romanticismo. Fondos del Museo Romántico, Madrid, Ministerio de Educación y Cultura.
- VARELA, J. (1990), La muerte del Rey. El ceremonial funerario de la Monarquía española (1550-1885), Madrid, Turner.
- VEGA, J. (1990), Origen de la Litografía en España. El Real Establecimiento Litográfico. Madrid.
- II.- ARTE, IDENTIDAD Y GÉNERO
- ALIAGA, J. V., (2004): Cuestiones de género, San Sebastián, NEREA.
- ARAMBURU, NEKANE; SOLANS, PIEDAD; VILLA, ROCÍO DE LA (eds.) (2012), Mujeres en el sistema del arte en España, Madrid, Exit/MAV.
- BUTLER JUDITH, (2001): El género en disputa. El feminismo y la subversión de la identidad, Madrid, Ed. Paidós.
- IDEM., (2006): Deshacer el género, Madrid, Paidós Ibérica.

- IDEM., (2001): Mecanismos psíquicos del poder: Teorías sobre la sujeción, Madrid, Ed. Cátedra, Universidad de Valencia, Instituto de la Mujer.
- CAMPS VICTORIA (2000): El siglo de las Mujeres, Madrid, Ed. Cátedra, Universidad de Valencia, Instituto de la Mujer.
- CASTAÑER, XESQUI (2015): Género y videocreación en el arte contemporáneo, Valencia, Ed. Tirant lo Blanch.
- COLAIZZI, GIULIA, (2007), La pasión del significante. Teoría de género y cultura visual, Madrid, Biblioteca Nueva.
- CORDERO REIMAN, KAREN & SÁENZ, INDA (2007): Crítica feminista en la teoría e Historia del arte, Mexico, UNAM.
- DEEPWELL KATY (ed.) 1998): Nueva crítica feminista de arte. Estrategias críticas, Ed. Cátedra, Universidad de Valencia, Instituto de la Mujer.
- DIEGO ESTRELLA DE (1992): El andrógino sexuado. Eternos ideales, nuevas estrategias de género, Madrid, La Balsa de la Medusa.
- DUBERMAN, MARTÍN B., (1997): Queer representations: Reading lives, Reading cultures: a Center for Lesbian and Gay Studies book, New-York, New-York University Press.
- FERNANDEZ GUERRERO, O., (2010), Cuerpo, espacio y libertad en el ecofeminismo. Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas, 27 (3).
  - GANZ NICHOLAS (2006): Graffiti Mujer. Arte urbano de los cinco continentes, Barcelona, Gustavo Gili., Madrid, Ed. Cátedra.
  - HARAWAY, D. (1995): Ciencia, ciborg y mujeres. La reivindicación de la naturaleza, Madrid, Ed. Cátedra.
  - HOLLAND-CUNZ, BARBARA (1996): Ecofeminismos, Ed. Cátedra, Universidad de Valencia, Instituto de la Mujer.
  - LLOPIS, MARÍA, (2010): El Postporno era eso, Barcelona, UHF.
  - MARTÍNEZ-COLLADO, ANA (2005): Tendenci@s. Perspectivas feministas en el arte actual, Murcia, Cendeac.
  - MEZZARA, S. & RAHOLA, F. (2008) La condición postcolonial. Unas notas sobre la cualidad del tiempo histórico en el presente global, en: Estudios Postcoloniales. Ensayos fundamentales, Madrid, Traficantes de sueños.
  - NEAD, LYNDIA (1998): El desnudo femenino. Arte, obscenidad y sexualidad, Madrid, Tecnos.
  - PULEO, ALICIA, H., Ecofeminismo. Para otro mundo posible, Madrid, Cátedra, 2011.
  - POLLOCK, GRISELDA (2010): Visión y diferencia: feminismo, feminidad e Historia del Arte, Buenos Aires, Fiordo.
  - SHIVA, VANDANA (1995), Abrazar la vida. Mujer, ecología y desarrollo, Madrid, Cuadernos Inacabados, 18: Ed. Horas y Horas.
  - SPIVAK, G., (2008). Estudios de la subalternidad, en: Estudios Postcoloniales. Ensayos fundamentales, Madrid, Traficantes de sueños.
  - ROSÓN, María, Género, memoria y cultura visual en el primer franquismo, Madrid, Cátedra, 2016.
  - SMITH, Sidonie y WATSON, Julia, Interfaces Women, Autobiography, Image, Performance, The University of Michigan Press, 2002.
  - SONTAG, Susan, Sobre la fotografía, Madrid, Alfaguara, 2006.
  - TAYLOR, Charles, Sources of the self: the making of modern identity, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
  - WHARMAN, Dror, The making of the Modern Self: Identity and Culture in Eighteenth century England,

New Haven, Yale University Press, 2004.

WOODALL, Joanna, Portraiture. Facing the subject, Manchester, Manchester University Press, 1997

- III.- TECNOLOGÍAS Y ESTRATEGIAS DE REPRESENTACIÓN EN EL CINE FANTÁSTICO

- BURKE, Edmund, Recherche philosophique sur l'origine de nos idées du sublime et du beau, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 2009

LATORRE, José María, el cine fantástico, Barcelona, Publicaciones Fabregat, S.A., 1987

LENNE, Gérard, el cine "Fantástico" y sus mitologías, Barcelona, editorial anagrama, 1974.

ROAS, david (ed.), Teorías de lo fantástico, Madrid, Arco/Libros, S.L., 2001

TODOROV, Tzvetan, Introduction à la littérature fantastique, Paris, Editions du Seuil, 1970.

CUÉLLAR ALEJANDRO, Carlos A., "Peter Weir y el secreto femenino", Ars Longa, Cuadernos de Arte, valencia, Departamento de Historia del arte, 2000.

GARCÍA GÓMEZ, Francisco, el miedo sugerente. Val Lewton y el cine fantástico y de terror de la RKO, Málaga, centro de ediciones de la Diputación de Málaga, 2007

HARRYHAUSEN, Ray y DALTON, Tony, The Art of Harryhausen, New york, Billboard Books, 2006.

MALTHÊTE, Jacques y MANNONI, Laurent, L'oeuvre de Georges Méliès, Paris, Editions de la Martinière, 2008

SÁNCHEZ-NAVARRO, Jordi, Tim Burton. Cuentos en sombras. Ediciones, Glénat, S.L. 2000

- IV. ANÁLISIS E INTERPRETACIÓN DEL ARTE ACTUAL

- En el cas que la situació sanitària canvie i no siga possible l'accés a la bibliografia recomanada, aquesta es substituirà per materials accessibles online.

- En el supuesto de que la situación sanitaria cambie y no sea posible el acceso a la bibliografía recomendada, esta se sustituirá por materiales accesibles online.

- If the sanitary situation changes and the access to the recommended bibliography is not possible, it will be replaced by materials accessible online.

Complementàries

-

ADDENDA COVID-19

Aquesta addenda només s'activarà si la situació sanitària ho requereix i previ acord del Consell de Govern